

Recenzja

dorobku naukowego i innych osiągnięć dr Jadwigi Biegańskiej
w związku z wszczętym postępowaniem habilitacyjnym w dziedzinie nauk o ziemi,
w dyscyplinie geografia

Formalne podstawy recenzji

Podstawę formalną przygotowania recenzji w sprawie nadania dr Jadwidze Biegańskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego w dyscyplinie geografia stanowi pismo przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny i Dziekana Wydziału Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM prof. dr hab. Pawła Churskiego przekazujące decyzję Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 10 grudnia 2019r. o powołaniu mnie na recenzenta dorobku naukowego i dydaktycznego w postępowaniu habilitacyjnym ww. Kandydatki.

Do sporządzenia recenzji otrzymałam komplet dokumentacji wniosku habilitantki wraz z wszystkimi niezbędnymi załącznikami. Stwierdzam, że dokumentacja jest kompletna i wystarczająca do przygotowania powierzonej mi recenzji oceniającej dorobek naukowy, dydaktyczny i popularyzatorski oraz współpracy międzynarodowej dr Jadwigi Biegańskiej.

Przebieg pracy Kandydatki

Dr Jadwiga Biegańska jest magistrem socjologii (2005) oraz magistrem geografii, specjalność geografia społeczno-ekonomiczna (2006), a stopień naukowy doktora *Nauk o Ziemi – geografia* nadany uchwałą Rady Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMK uzyskała w dniu 26.02.2010r. Podstawą nadania stopnia była rozprawa *Urbanizacja obszarów wiejskich w Polsce na przełomie XX i XXI wieku* (promotor prof. Daniela Szymańska).

Habilitantka jest od 2010 roku pracownikiem naukowo-dydaktycznym Katedry Studiów Miejskich i Rozwoju Regionalnego Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Ocena dorobku naukowego

Do wniosku habilitacyjnego dołączono wyniki analizy bibliometrycznej sporządzonej w Bibliotece UMK. W bazie *Web of Science* liczba publikacji zaindeksowanych wynosi 20 a liczba cytowań 35, natomiast h-indeks = 3. Taka wartość indeksu w bazie WoS jest niska. Wskazania w innych bazach są oczywiście wyższe (*Scopus* h-indeks = 5, w *Publish or Perish* i *Google Scholar* h-indeks = 9). Należy zaznaczyć, że MNiSW wymaga podania wskaźnika wg bazy *Web of Science*. W ocenie dorobku naukowego Kandydatki uwzględnić należy główne osiągnięcie naukowe, publikacje dodatkowe, uzupełniające to osiągnięcie oraz aktywność konferencyjną.

Ocena monografii – głównego osiągnięcia naukowego

Jako główne osiągnięcie naukowe Kandydatka wskazuje monografię ***Spółeczno-geograficzny wymiar przemian stref podmiejskich w Polsce*** (Wydawnictwo UMK, Toruń, 2019). Monografia obejmuje 167 stron tekstu uzupełnionego obszerną bibliografią oraz spisem rycin, tabel i dwoma aneksami zawierającymi wzory formularzy ankiet wykorzystywanych w badaniach. W treści rozprawy znajduje się wiele czytelnych map i rycin oraz tabel, które bardzo dobrze uzupełniają tekst. Można jednak zauważyć, że szczególnie w trzecim rozdziale z części map można byłoby zrezygnować na rzecz pogłębienia interpretacji opisowej.

Przeobrażenia stref podmiejskich są badane w geografii przynajmniej od lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku. Należy jednak podkreślić, że analizy te miały i mają nadal charakter interdyscyplinarny. Zainteresowania badawcze strefami podmiejskimi wchodzi w zakres badań ekonomistów, socjologów ale także urbanistów oraz oczywiście geografów społeczno-ekonomicznych i specjalistów z zakresu gospodarki przestrzennej. Wielość zainteresowań tą tematyką potwierdza rozległa literatura przedmiotu zawarta w bibliografii ocenianej pracy. Fakt, że strefami podmiejskimi zajmowało się dotychczas bardzo wielu autorów (w Polsce właściwie we wszystkich ośrodkach naukowych, gdzie geografowie prowadzą badania) nie oznacza, że problem ten jest zamknięty. Wręcz odwrotnie, może okazać się, że konieczne są dalsze badania, weryfikujące stawiane dotychczas hipotezy, poszerzające pola badawcze i poszukujące nowych wyjaśnień dynamicznie zachodzących procesów społecznych i gospodarczych. Dynamika zmian w przestrzeni europejskiej, a szerzej przestrzeni światowej wraz z procesami globalizacji czy metropolizacji komplikuje procesy urbanizacji. Szczególnie dynamiczne zmiany zachodzą w sferze społecznej, będącej także reakcją na innowacje techniczne i innowacje społeczne oraz konieczność oszczędnego wykorzystywania zasobów naturalnych. Pojawiają się nowe struktury przestrzenne reagujące na nowe potrzeby społeczne, chociaż elementy te są ze sobą sprzężone zwrotnie. Stąd można uznać, że przeobrażenia w

strefach podmiejskich wymagają stałych analiz, a tym samym podjęty przez Habilitantkę problem jest problemem otwartym.

Monografia J. Biegańskiej *Spółeczno-geograficzny wymiar stref podmiejskich w Polsce* ma charakter pracy teoretyczno-empirycznej. Została skonstruowana w sposób tradycyjny, obejmuje, oprócz wstępu i zakończenia trzy rozdziały (jeden teoretyczno-metodologiczny i dwa empiryczne). Można jednak dyskutować nad poprawnością tytułu pracy, gdzie wskazuje się określenie *spółeczno-geograficzny wymiar...* Znane i wykorzystywane są w metodologii nauki pojęcia geografia społeczno-ekonomiczna, geografia ludności czy geografia osadnictwa i wiele innych subdyscyplin. Wydaje się, że można byłoby w tytule użyć raczej określenia *społeczny i przestrzenny wymiar przemian stref podmiejskich*.

Za główny cel badań Autorka przyjmuje *identyfikację społecznego wytwarzania przestrzeni polskich stref podmiejskich... na tle procesów urbanizacji i modernizacji systemu osadniczego*. W opisie celu zaznacza, że społeczne wytwarzanie przestrzeni rozumie nie jako reakcję ale jako motyw do podejmowania działań. Problem badawczy i cel pracy zostały dobrze uzasadnione we wstępie monografii. Do celu głównego wyznaczono siedem zadań badawczych podzielonych na dwie grupy. Grupy te zostały następnie odzwierciedlone w dwóch głównych rozdziałach empirycznych. Analiza została przeprowadzona w różnych zakresach przestrzennych; początkowo badaniami objęto gminy miejskie, miejsko-wiejskie i wiejskie całej Polski, a w drugim etapie – gminy tworzące strefy podmiejskie Bydgoszczy i Torunia. Wybór do badań szczegółowych społecznych wymiarów bydgosko-toruńskiego układu osadniczego został dobrze uzasadniony.

W monografii J. Biegańska postawiła, jak się wydaje na podstawie znajomości literatury przedmiotu, cztery hipotezy badawcze. Zostały one sformułowane w następujący sposób:

1. Główny kierunek wieloaspektowych przemian stref podmiejskich, podobnie jak całego systemu osadniczego, wyznaczają w Polsce globalne procesy urbanizacji i modernizacji,
2. Percepcja i wartościowanie przestrzeni są istotnymi elementami wpływającymi na działania podejmowane przez ludzi, także w odniesieniu do stref podmiejskich,
3. Na mechanizm społecznego wytwarzania przestrzeni stref podmiejskich mają wpływ czynniki wewnętrzne i zewnętrzne w stosunku do jednostki. Działanie tych czynników z różnym natężeniem wpływa na zróżnicowanie populacji mieszkańców stref podmiejskich w odniesieniu do społecznego wytwarzania przestrzeni,
4. Społeczne wytwarzanie przestrzeni, obejmujące percepcję, wartościowanie i działanie jednostek w odniesieniu do stref podmiejskich, jest jedną z podstaw do traktowania stref podmiejskich jako odrębnej w stosunku do miast i obszarów wiejskich struktury społeczno-przestrzennej.

Wydaje się, że weryfikacja statystyczna, ewentualnie oprócz hipotezy trzeciej, nie jest możliwa, można jednak potwierdzać je opisowo z uwzględnieniem wyników przeglądu literatury przedmiotu. Autorka podkreśla, że w badaniach zwraca szczególną uwagę na perspektywę społeczną.

Pozytywnie należy ocenić rozdział drugi monografii o charakterze teoretycznym, a właściwie będący problemowym przeglądem literatury przedmiotu. Autorka w rozdziale tym potwierdza znajomość literatury oraz umiejętność nie tylko jej doboru ale także właściwego wykorzystywania w dalszej części pracy. Poszczególne podrozdziały tej części monografii zostały podsumowane w sposób pozwalający wykorzystywać cytowane twierdzenia i tezy z literatury w dalszych badaniach empirycznych. Dyskutując definicję strefy podmiejskiej J. Biegańska zauważa, że wypracowanie jednej definicji obszaru zlokalizowanego pomiędzy miastem a tradycyjną wsią jest trudne, jeśli w ogóle możliwe. Strefa ta zmienia się w czasie i przestrzeni, rozszerza bądź kurczy. Jadwiga Biegańska uznaje i umiejętnie to uzasadnia, że delimitacja strefy podmiejskiej jest każdorazowo uzależniona od celu badań i właściwie jej szczegółowe granice nie muszą być wyznaczane jeżeli zadaniem pracy jest charakterystyka przemian tych stref w Polsce. Jednocześnie słusznie zwraca uwagę, że charakterystyka i analiza stref podmiejskich musi obejmować wieloaspektowe kryteria powiązane w wielkością i rangą miasta, a prawdopodobnie także uwarunkowaniami historycznymi.

Rozpatrując procesy i zjawiska kształtujące współczesną strefę podmiejską Autorka odwołuje się do klasycznych prac zarówno z zakresu geografii jak i socjologii. Omawia najbardziej istotny dla wykształcenia strefy podmiejskiej proces suburbanizacji wykorzystując prace ekonomistów, urbanistów i geografów. Nawiązuje też do wyjaśnienia takich pojęć współczesnej geografii osadnictwa jak peryurbanizacja, *urban sprawl* czy kontrurbanizacja. Podsumowanie tych rozważań wnosi jednak niewiele nowych treści poznawczych do przedmiotu badań.

Najbardziej wartościową częścią rozdziału drugiego (teoretycznego) jest wyjaśnienie pojęcia modernizacji i jej znaczenia dla badań stref podmiejskich. Podejście jakie prezentuje Autorka nawiązuje do badań społecznych, głównie socjologii, a stało się bardziej znaczące po włączeniu geografii, ale także ekonomii do nauk społecznych. Modernizacja rozumiana jako celowe i ukierunkowane działania podejmowane przez kraje (także władze regionalne czy samorządowe, bądź grupy społeczne) w celu osiągnięcia pożądanych i korzystnych zmian. Dyskusyjne może być jednak czy zmiany te są korzystne społecznie w dużej skali, bądź czy korzyści te ograniczają się do wybranych grup społecznych lub wybranych obszarów. Podobnie można dyskutować zakres korzyści, czy szerzej skutków modernizacji w odniesieniu do sfery ekonomicznej bądź ekologicznej czy raczej tylko sfery społecznej. Nowoczesność jest właśnie rezultatem tych zmian (modernizacji) w społecznej teorii rozwoju. Autorka podaje główne cechy nowoczesności i nawiązuje do badań geograficznych wiążących nowoczesność z globalizacją. Takie założenie może być dyskusyjne wobec obecnie obserwowanych negatywnych zjawisk społecznych i ekologicznych globalizacji. W pracy trafnie

zauważono, że teoria modernizacji może być wykorzystywana w wyjaśnianiu prawidłowości rozwoju miast na gruncie geografii osadnictwa (miasta przedprzemysłowe, miasta industrialne i miasta postindustrialne). Na tej kanwie Autorka próbuje wyjaśnić pojęcie urbanizacji postmodernistycznej nawiązując do współczesnych prac geografów poznańskich. Dyskusja naukowa jest w tym punkcie wartościowa i umożliwia także bardziej wnikliwe wyjaśnienie suburbanizacji oraz przejście do odróżnienia miejskości od wiejskości. W podsumowaniu tej części monografii zauważono, że postępująca modernizacja oraz komplikacja procesów urbanizacji na styku obszarów miejskich i wiejskich prowadzi do komplikowania się sieci osadniczej, a tym samym wymusza konieczność poszukiwania nowych ujęć i nowych perspektyw badawczych w odniesieniu do strefy podmiejskiej. Brakuje tutaj jednak odniesienia do koncepcji i procesów ekonomicznych/gospodarczych.

Część empiryczna badań, obejmująca rozdziały trzeci i czwarty, korzysta po pierwsze - z dostępnych informacji statystycznych z *Banku Danych Lokalnych GUS* dla gmin i w niektórych przypadkach powiatów, w trzech okresach: 1995-1999, 2004-2009 oraz 2013-2017. Podział okresu badań został prawidłowo uzasadniony, a zebrane informacje pozwoliły analizować kierunki i tempo przemian w procesach społeczno-gospodarczych badanych jednostek. Po drugie, jako informacje pierwotne wykorzystano wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w 2018 roku w grupie respondentów – mieszkańców strefy podmiejskiej Bydgoszczy i Torunia. W analizie jednostek gminnych całej Polski wykorzystano klasyczne metody statystyczne – analizę składowych głównych i syntetyczny wskaźnik *Perkala*, a w analizie strefy podmiejskiej Bydgoszczy i Torunia interpretację odpowiedzi na pytania kwestionariusza ankietowego.

Przystawiając obraz stref podmiejskich w Polsce Autorka analizuje przemiany demograficzne, przemiany społeczno-ekonomiczne, a w okrojonym kształcie także przemiany w zakresie ruchu budowlanego i zasobów mieszkaniowych. Analiza ma charakter tradycyjny, dotyczy wszystkich gmin i miast w Polsce. Uzupełniają ją ryciny ułatwiające wnioskowanie, chociaż jak zaznaczono wcześniej, rycin tych jest zbyt dużo w stosunku do tekstu interpretującego badane zjawiska. Kończącą częścią rozdziału jest podrozdział 3.4. *Klasyfikacja stref podmiejskich na tle miast i obszarów wiejskich*. Wykorzystano 13 zmiennych (wskaźników) dostępnych w BDL GUS. Stosując klasyczną metodę składowych głównych zagregowano liczbę pierwotnych zmiennych do trzech składowych. Przeprowadzone obliczenia metodą PCA nie budzą zastrzeżeń. Autorka nie interpretuje jednak, nie nadaje nazw każdej z trzech składowych (Z1, Z2, Z3) a jedynie na podstawie wartości czynnikowych bardzo wysokich, wysokich, średnich czy niskich interpretuje zróżnicowanie gmin obszaru Polski, co pozwala wskazać skupienia jednostek wg branych pod uwagę zmiennych. Takie podejście trudno nazwać klasyfikacją bądź typologią przestrzenną – należało pokusić się raczej o łączne rozpatrzenie i sklasyfikowanie gmin położonych wokół największych miast według trzech składowych. W opisie wyników rozkładów poszczególnych składowych autorka analizuje obszary w podziale Polski

Północnej, Zachodniej, Południowej, Polski Wschodniej czy Południowo-Zachodniej. Wydaje się więc, że tytuł podrozdziału *Klasyfikacja stref podmiejskich ...* jest pewnym nadużyciem. Uzupełnienie analizy przez zastosowanie metody *z-scores* tylko częściowo uzupełnia uzyskane wyniki.

W kolejnej części pracy (rozdział 4) Autorka przeprowadza badania ankietowe wśród mieszkańców strefy podmiejskiej bipolarnego układu Bydgoszczy i Torunia. Zaznacza, że wybór respondentów nie był reprezentatywny ale właściwie to uzasadnia – takie postępowanie badawcze można uznać za prawidłowe. Wnioskowanie oparto na podziale respondentów na 3 grupy: autochtoni, allochtoni ze wsi i małych miast, allochtoni z dużych miast, uwzględniając poziom wykształcenia, ocenę sytuacji materialnej i strukturę wieku. Wyniki badań i ich interpretacja pozwoliły Autorce wskazać motywy decydujące o wyborze strefy podmiejskiej jako miejsca zamieszkania, czynnikach decydujących o tym wyborze a także podjąć próbę rozumienia przez mieszkańców strefy miejskości czy wiejskości. Dyskusja badań ankietowych jest ciekawa i wartościowa nie tylko dla geografa, ale również dla socjologa czy ekonomisty. Wydaje się jednak, że niewystarczającym stopniu uwzględniono czynniki ekonomiczne decydujące o wyborze miejsca zamieszkania w strefie podmiejskiej (różnice cen działek budowlanych między miastem a wsią).

Pewnym mankamentem tej części pracy jest także bardzo płytkie potraktowanie negatywnych ekologicznie skutków suburbanizacji. Prowadząc tak szerokie badania w metropolii bydgosko-toruńskiej można było wskazać i przeanalizować skutki nieracjonalnego gospodarowania przestrzenią. Skutki te są już od kilku lat opisywane w literaturze i mają charakter strat ekologicznych, ale także strat społecznych i ekonomicznych. Ten problem nie został wystarczająco uwzględniony przez Autorkę w monografii.

W zakończeniu pracy Autorka nawiązuje do postawionych wcześniej czterech hipotez. Do każdej z hipotez formułuje opisowe wnioski na podstawie wcześniejszych badań. Druga i trzecia hipoteza zostały opisowo zweryfikowane na podstawie wyników badań ankietowych. Wnioskowanie jest poprawne. W odniesieniu do czwartej hipotezy autorka sformułowała dwa wnioski, z tym, że pierwszy z nich (1. *Zaawansowanie przemian społeczno-gospodarczych stref podmiejskich w Polsce uzależnione jest od wielkości miasta i zróżnicowania regionalnego poziomu rozwoju które to determinują skalę migracji do miasta oraz wytwarzanej przez nie strefy podmiejskiej*) a częściowo także drugi (2. *Punktem wyjścia do uruchomienia przemian stref podmiejskich są migracje, realizowane zgodnie z klasyczną koncepcją E.S. Lee jako rezultat postrzegania i wartościowania determinant związanych z miejscem pochodzenia i miejscem przeznaczenia*) wydają się truizmem.

Na podstawie przeprowadzonych badań Autorka zaproponowała własny model przestrzeni społecznej stref podmiejskich w Polsce. Uwzględnia on zarówno percepcję, jak i wartościowanie społecznej przestrzeni podmiejskiej przez jej mieszkańców oraz deklaracje ich działań. Model ten, w

którym dominuje ujęcie mikroskalowe uwzględnia przede wszystkim wnioski z przeprowadzonych badań ankietowych.

Monografia napisana jest dobrym językiem, dokumentuje dojrzałość naukową i warsztat naukowy kandydatki. Odniesienia literaturowe zawarte są nie tylko w części teoretyczno-metodologicznej (rozdział 2) ale pojawiają się w dwóch kolejnych rozdziałach i w zakończeniu. Są one zadawalające i tworzą wystarczającą ramę naukową do analiz empirycznych. Należy uznać, że analizy i wnioskowanie zawarte w monografii stanowią wystarczający wkład Habilitantki w rozwój dyscypliny geografia.

Ocena pozostałego dorobku publikacyjnego

Zainteresowania badawcze dr J. Biegańskiej, już od przygotowanej rozprawy doktorskiej, koncentrują się wokół geografii osadnictwa i geografii ludności. Zostały one następnie poszerzone o tematykę geografii ekonomicznej oraz geografii turystycznej. Jak w autoreferacie stwierdza Kandydatka podejmowane przez nią badania bazują na paradygmacie postscjentystycznym, determinowanym przez szeroko rozumiane badania społeczne o charakterze interdyscyplinarnym. Analiza tytułów opublikowanych prac potwierdza wskazane przez Kandydatkę nurty badawcze. W zakresie geografii osadnictwa obejmują one tematykę: urbanizacja obszarów wiejskich, obszary dysfunkcyjne, rewitalizacja i planowanie przestrzenne. W zakresie geografii ludności jest to tematyka: zróżnicowanie struktur i procesów demograficznych w Polsce na tle Europy, zróżnicowanie struktur i procesów demograficznych w kontekście urbanizacji obszarów wiejskich, zróżnicowanie struktur i procesów demograficznych w miastach i w regionie kujawsko-pomorskim. W zakresie geografii ekonomicznej podejmowane problemy dotyczyły rozwoju opartego na kulturze oraz znaczenia odnawialnych źródeł energii dla obszarów wiejskich. Ponadto w kilku pracach podejmowano problemy z zakresu geografii turystycznej.

W okresie po uzyskaniu stopnia doktora (w okresie 2010 – 2019) Jadwiga Biegańska opublikowała 64 prace naukowe, w tym 5 w czasopismach umieszczonych na Liście Filadelfijskiej, a pozostałe w recenzowanych czasopismach krajowych bądź zagranicznych oraz w recenzowanych materiałach z konferencji naukowych. Oprócz monografii uznanej za główne osiągnięcie naukowe Habilitantka współuczestniczyła w przygotowaniu dwóch innych monografii, w tym *Internetowego atlasu województwa kujawsko-pomorskiego* (dokument elektroniczny, 2015) oraz *Leksykon współczesnego miasta. Toruń* (2017). Te dwie ostatnio wymienione prace trudno jednak traktować jako monografie *stricte* naukowe. Dr J. Biegańska uczestniczyła też w redagowaniu monografii naukowej *Rozwój zrównoważony regionów Polski* (2011) oraz współprzygotowywała rozdziały w siedmiu innych monografiach (w latach 2011-2018).

Zwracam jednak uwagę, że wśród publikacji Kandydatki dominują prace współautorskie, często przygotowywane w dużych zespołach. Co prawda do każdej z prac współautorskich dr J. Biegańska zawsze podaje swój wkład procentowy i ogólnie w tradycyjny sposób wyjaśnia na czym polegał jej wkład pracy, który wahał się od 6% do 50%. Wydaje się, że należałoby odrzucić z oceny wszystkie te publikacje, w których udział Kandydatki jest mniejszy niż 25%. Tym samym ilościowy dorobek publikacyjny powinien zostać istotnie zweryfikowany. Po odrzuceniu z ogólnej liczby publikacji po uzyskaniu stopnia doktora, referatów i doniesień zjazdowych międzynarodowych oraz krajowych, a także publikacji niepunktowanych po 2010 roku Kandydatka opublikowała 49 prac. Z tej liczby aż 21 (czyli 42,8%) to publikacje gdzie wkład Kandydatki w ich przygotowanie był mniejszy niż 25%. Pozostało więc 28 prac opublikowanych w ciągu dziewięciu lat – liczba ta może nie jest imponująca, ale wystarczająca (nieco ponad 3 publikacje w ciągu roku). Po weryfikacji można więc stwierdzić, że aktywność publikacyjna dr J. Biegańskiej była skromna co potwierdza *Indeks Hirscha* publikacji wg bazy *Web of Science*, ale tak jak zaznaczyłam powyżej, jest wystarczająca.

Do szczegółowej oceny Kandydatka wskazała jedenaście artykułów, wśród których tylko jeden z 2013 roku jest pracą samodzielną, a pozostałe zostały przygotowane w zespołach. Niestety, jedna z tych prac ma aż szesnastu współautorów, a kilka kolejnych od czterech do ośmiu autorów. Po szczegółowym przeglądzie zgodnie z podaną wcześniej zasadą, odrzuciłam z tej listy cztery prace, w których opracowanie udział Kandydatki był niższy niż 25% (były to według numeracji załącznika 6. artykuły 5, 7, 9 i 11). Z pozostałych siedmiu prac aż w trzech udział Kandydatki wynosił tylko 25%. Należy podkreślić, że z pozostawionych do oceny prac pięć opublikowano w języku angielskim (zarówno w wydawnictwach polskich jak i zagranicznych), a dwa w języku polskim.

Praca *Fenomen urbanizacji i procesy z nim związane* (współautor D. Szymańska, 2011) jest wartościowym opracowaniem o charakterze przeglądu literatury, a sam tekst można traktować jako wprowadzenie do przyszłych badań Kandydatki. Wnioski z dyskusji naukowej nie są może odkrywcze, ale mają wystarczającą wartość poznawczą, a przede wszystkim dużą wartość dydaktyczną.

Rural areas in Poland from a demographic perspective (samodzielna praca, 2013) to analiza empiryczna na bazie dostępnych danych GUS. Autorka klasyfikuje obszary wiejskie w Polsce na podstawie wybranych zmiennych demograficznych w dwóch okresach (1999-2004 oraz 2005-2011). Wyodrębnia trzy klasy obszarów wiejskich wykazując wyraźne przestrzenne skupienia zróżnicowanych demograficznie jednostek przestrzennych/gmin wiejskich i gmin miejsko-wiejskich. Również tę pracę można uznać jako wnoszącą nowe treści poznawcze do geografii.

Artykuł *The scale and the dynamics of permanent migration in rural and peri-urban areas in Poland – some problems* (współautor D. Szymańska, 2013). Praca ma charakter analizy empirycznej obejmującej zróżnicowanie procesów migracyjnych w Polsce w skali gmin wiejskich i wiejsko-miejskich. Analizę procesów migracyjnych przeprowadzono na tle wybranych wskaźników demograficznych i ekonomicznych ponownie w dwóch okresach czasowych. W analizie wykorzystano proste metody statystyczne, w tym PCA; wnioskowanie jest poprawne i ciekawe poznawczo, chociaż same wnioski mają jednak charakter powierzchowny.

Praca *Bydgosko-Toruński obszar funkcjonalny (metropolitalny) w świetle wybranych wskaźników* (współautorzy D. Szymańska, J. Chodkowska-Miszczyk, 2013). Cel pracy określono tradycyjnie – próba delimitacji i charakterystyki badanego obszaru w świetle wybranych wskaźników charakteryzujących uwarunkowania demograficzno-społeczne i powiązania funkcjonalne. Sposób postępowania nie budzi zastrzeżeń. Badany obszar traktuje się jako policentryczny obszar metropolitalny. Niezrozumiałe jest jednak uwzględnienie w analizie sytuacji w skali Polski (np. dynamika zmian ludności, saldo migracji czy liczba nowych budynków mieszkalnych). Dużą wartość dodaną stanowi natomiast analiza powiązań funkcjonalnych badanego obszaru metropolitalnego w świetle transportu publicznego.

Polish Spas in the process of transformation (współautorzy E. Grzelak-Kostulska, S. Środa-Murawska i A. Senetra, 2015). Artykuł opublikowano w Wiedniu, a analizą objęto 16 z 45 zarejestrowanych formalnie ośrodków uzdrowiskowych w Polsce. Analiza jest ciekawa, uwzględnia również sferę ekonomiczną w tym możliwości wykorzystywania środków unijnych w procesie rekonstrukcji infrastruktury uzdrowiskowej badanych miejscowości. Wnioskowanie nie jest może odkrywcze, ale postępowanie poprawne.

Deprivation and the rural-urban trap (współautorzy M. Dymitrow, E. Grzelak-Kostulska, 2016). Artykuł opublikowano w międzynarodowym geograficznym czasopiśmie holenderskim. Zwiększa to zakres możliwości cytowania pracy. Autorzy podejmują udaną próbę wyjaśnienia mechanizmów kulturowych decydujących o zrozumieniu dychotomii miasto – wieś. Podstawy teoretyczne opracowania są wystarczające, a analizą objęto społeczno-kulturowe przeobrażenia dwóch wsi w Polsce w okresie po transformacji społeczno-gospodarczej. Autorzy próbują zidentyfikować pułapki pojawiające się w rozwoju społeczno-gospodarczym (ale także przestrzennym oraz przeobrażeniach ekologicznych). Wnioskowanie jest ciekawe i wartościowe poznawczo. Należy podkreślić, że praca powstała w zespole międzynarodowym.

Peri-urban development as a significant rural development trend (współautorzy S. Środa-Murawska, Z. Kruzmetra, F. Swiaczny, 2018). Również ten artykuł opracowano w czteroosobowym zespole międzynarodowym. Analizą objęto trendy zmian peryurbanizacji obszarów wiejskich Łotwy, Polski i Niemiec. Autorzy zdają sobie sprawę z trudności porównywania stref podmiejskich różnych krajów. Podstawy teoretyczne są dobrze opisane. Najciekawszy wydaje się fragment dotyczący Łotwy (migracje stref podmiejskich badano dla dziewięciu obszarów i jak można było się spodziewać, w latach 2005-2011 największą skalę napływu obserwowano w strefie podmiejskiej Rygi). Wartościowe są zidentyfikowane dla Łotwy zmiany motywacji przemieszczeń mieszkańców do stref podmiejskich – w pierwszej dekadzie XX wieku wzrosło znaczenie jakości środowiska przy wyborze miejsca osiedlania. Analiza dla Polski nie wnosi jednak wartościowych poznawczo wniosków. Wydaje się też, że wyniki analiz dla Niemiec w podziale na Landy Wschodnie i Zachodnie są oczywiste. W podsumowaniu sformułowano ogólne wnioski, tekst jest wartościowy poznawczo.

Należy jeszcze uwzględnić uczestnictwo dr J. Biegańskiej w międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych z referatami bądź posterami. Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitantka wygłosiła na konferencjach międzynarodowych 39 referatów, w tym zaledwie jeden referat był samodzielny, a w przypadku kilkunastu podano 4 – 6 nazwisk współautorów (załącznik 7.) W trzech przypadkach na jednej konferencji Habilitantka występowała dwu a nawet trzykrotnie z referatem zbiorowym (Kurdejov, Czechy 2017, Toruń 2016 i Ryga, Łotwa 2015). W konferencjach krajowych z referatem Habilitantka wystąpiła 18 razy, również tylko jeden raz referat przygotowała samodzielnie. Ponadto przygotowywała liczne postery. Tak duża aktywność konferencyjna po 2010 roku pokazuje, że w każdym roku dr J. Biegańska uczestniczyła w sześciu konferencjach naukowych z referatami. Bardzo dużą aktywność naukowo-konferencyjną, należy do pewnego stopnia oceniać pozytywnie. Uczestnicząc w konferencjach Habilitantka mogła nawiązywać kontakty naukowo-badawcze i prezentować wyniki swoich badań. Wydaje się jednak, że tak duża liczba referatów i posterów mogła skutkować obniżeniem ich jakości.

Podsumowując tę część opinii mogę stwierdzić, że pozostały dorobek naukowy J. Biegańskiej po uzyskaniu stopnia doktora jest wystarczający.

Działalność dydaktyczna, organizacyjna i współpraca międzynarodowa

Dr J. Biegańska prowadziła wiele zajęć dydaktycznych (wykłady, ćwiczenia, zajęcia terenowe i laboratoria) na Wydziale Nauk o Ziemi UMK dla kilku kierunków studiów (geografia, studia miejskie, turystyka i rekreacja oraz gospodarka przestrzenna pierwszy i drugi stopień), proseminaria, seminaria, seminaria dyplomowe, seminaria inżynierskie, seminaria specjalnościowe oraz zajęcia na studiach podyplomowych z zakresu planowania przestrzennego. Tematyka zajęć była zróżnicowana i mieściła się głównie w zakresie geografii społecznej, geografii ekonomicznej, metodyki badań

społeczno-geograficznych oraz GIS, a także geografii turystycznej. Jak wynika z autoreferatu, współprowadziła także zajęcia ogólnouniwersyteckie w języku angielskim dla studentów na UMK z ramach programu *Erasmus+*. Od 2012 roku prowadzi seminaria licencjackie a od 2017 seminarium magisterskie. W 2018 roku decyzją macierzystej rady wydziału została powołana na promotora pomocniczego w jednym przewodzie doktorskim.

Habilitationka systematycznie podnosiła swoje kompetencje dydaktyczne: uczestniczyła w wymianie nauczycieli akademickich (projekt *Erasmus+*) prowadząc w latach 2015-2016 i 2018 zajęcia dla pracowników na uniwersytecie w Bratysławie, Wilnie oraz w Porto. Brała też udział w innych projektach i uczestniczyła w kursach doszkalcających. Dotychczas wypromowała 15 prac licencjackich (w tym trzy inżynierskie) i jedną pracę magisterską. Wielokrotnie była powoływana na recenzenta prac licencjackich i magisterskich. Za osiągnięcia dydaktyczne Habilitationka została nagrodzona przez Rektora UMK, a jeden z Jej wykładów został uznany przez studentów za najlepiej prowadzony na Wydziale Nauk o Ziemi UMK.

W zakresie popularyzacji nauki prowadziła wykłady dla nauczycieli oraz wykłady promocyjne dla uczniów jednego z LO w Nowym Mieście Lubawskim. Przygotowywała także referaty w ramach posiedzeń naukowych Rady Wydziału oraz w ramach Międzynarodowej Unii Geograficznej.

Działalność dydaktyczną i popularyzatorską dr J. Biegańskiej można ocenić wysoko. Praca dydaktyczna Habilitationki spełnia kryteria oceny wg MNiSW. Również Jej działalność organizacyjna (w ramach prac na rzecz Uczelni oraz prac poza Uczelnią) jest wystarczająca. Warto podkreślić, że Habilitationka była powoływana na członka zespołów eksperckich w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego i w Urzędzie Miasta Torunia. Na rzecz tych instytucji wykonała kilka ekspertyz w latach 2016-2018.

W ramach współpracy międzynarodowej Habilitationka uczestniczyła trzykrotnie w krótkookresowych stażach dydaktycznych *Erasmus+ (Staff Mobility for Teaching)* w Porto (2018), Wilnie (2016) i w Bratysławie (2015). Od 2013 roku wspólnie prowadzi też badania (przygotowuje referaty i artykuły) w zespole z pracownikami *University of Gothenburg i Chalmers University of Technology*. Współpracowała również z badaczami Federalnego Instytutu Badań Ludności w Wiesbaden a następnie z jednym z ośrodków badawczych w USA. Ważne są także Jej międzynarodowe kontakty badawcze w ramach prac nad deforestacją (Brazylia) oraz w ramach wspólnych badań z zakresu przeobrażeń społeczno-ekonomicznych z pracownikami uniwersytetów na Łotwie, w Belgii, Etiopii oraz w Czechach. Wynikiem tej współpracy były liczne artykuły i referaty na konferencjach. Należy dodać, że Habilitationka współpracuje także w zespołach z uczelniami w Polsce.

Dr J. Biegańska była w latach 2008-2011 oraz 2012-2018 członkiem rady redakcyjnej czasopisma *Bulletin of Geography. Socio-economic Series* (współredagowała szesnaście kolejnych

numerów). Była też recenzentem międzynarodowych projektów badawczych i licznych publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych.

Po uzyskaniu stopnia doktora trzykrotnie kierowała pracami w ramach grantu UMK (2011, 2012 i 2013). W 2016 roku była głównym wykonawcą dwóch grantów w ramach konkursu SONATA 10 i SONATA 11 NCN. W 2018 roku była współwykonawcą projektu realizowanego dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego finansowanego z *Interreg Central Europe*.

Umiejętność nawiązywania współpracy krajowej i międzynarodowej oraz prowadzone w jej ramach wspólne badania są również wystarczające dla pozytywnej oceny spełnienia kryteriów wymaganych w postępowaniu habilitacyjnym. Należy jednak zauważyć, że kryterium odnoszące się do realizacji projektów badawczych spełnione jest zaledwie stopniu wystarczającym (nie kierowała własnym projektem badawczym).

Konkluzja końcowa

Przegląd dokonań i osiągnięć dr Jadwigi Biegańskiej po uzyskaniu stopnia doktora w 2010 roku wskazuje, że w tym czasie znacząco powiększyła swój dorobek naukowo-badawczy, istotnie angażowała się w pracę dydaktyczną, popularyzatorską, a także we współpracę międzynarodową. Monografia *Społeczno-geograficzny wymiar przemian stref podmiejskich w Polsce (2019)*, wskazana jako główne osiągnięcie naukowe, jest wartościową pracą naukową, wnoszącą wystarczający wkład Kandydatki do rozwoju geografii społeczno-ekonomicznej. Za wystarczający można też uznać uzupełniający dorobek naukowy i pozostałą działalność Kandydatki, szczególnie pracę dydaktyczną.

Stwierdzam, że dotychczasowy dorobek dr J. Biegańskiej spełnia warunki uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie Nauk o ziemi, w dyscyplinie geografia (obecnie w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna). Dorobek ten spełnia w wystarczającym stopniu kryteria oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego określone w *Ustawie o Tytule i Stopniach Naukowych z dnia 14 marca 2003* oraz *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r.*

W związku z powyższym przedkładam Komisji Habilitacyjnej wniosek o dopuszczenie dr Jadwigi Biegańskiej do dalszych etapów postępowania w procesie uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie geografia.

Poznań, dnia 11 maja 2020 r.